

Inhoud

De kunstenaar, de school en het museum	8
Wat wij vanzelfsprekend vinden.....	9
Hoofdstuk 1 NIETS (het onderzoek)	
Hoe je met niets taal en rekenen kunt leren	13
1.1 Vooronderzoek van de kunstenaar	14
1.2 In de klas	16
1.3 In het museum	21
Hoofdstuk 2 KLODDER (het proces)	
Hoe elke les voortbouwt op impulsen van de kinderen	23
2.1 Stippenmonsters	28
2.2 Klodderen met draad	34
2.3 Zaagsel en twee kleuren verf	36
2.4 Takkeklodders	40
2.5 Patronen klodderen	42
2.6 Mensjes klodderen	44
2.7 In het museum	49
Hoofdstuk 3 OMVLAK en OPPERTREK	
Over rekenen en het telkens opnieuw ontdekken van meetkundige begrippen	51
3.1 Meten met een meter	53
3.2 Lege ruimte en vol-ume	59
3.3 Oefenen in evenwicht	68
3.4 Tijd als water	76
3.5 Over drijven	82
Hoofdstuk 4 ALLES IS GOED	
Taal en waarom het belangrijk is om vrij te spreken	91
4.1 Ont-moeten	93
4.2 Een toevallige ontmoeting	100
4.3 Woorden toepassen	104
4.4 Een nieuwe taal leren	108
Hoofdstuk 5 DE HORIZON	
We blikken vooruit. Ieder van ons vanuit zijn eigen perspectief	113
5.1 De school	114
5.2 Het museum	115
5.3 De kunstenaar	116
Bijlage: Drie jaar Boijmans Taal- en rekenlessen	118
Colofon	120

De kunstenaar, de school en het museum



De kunstenaar:

'Kunst maken, heb ik geleerd, vergt vooral heel veel transpiratie. Hard werken aan niks, je vastbijten, verbazen, verwonderen en verdiepen, maken en weer stukmaken. En om dat proces een beetje chaotisch te laten verlopen: twijfelen. Dat maakt de wil zacht. Als kunstenaar maak je meters, heel veel meters. Wát, alweer plakband? Ja, alweer plakband omdat je nooit uitgekeken raakt op plakband, of verf, of een wit doek of de betekenis van het woord 'liefde'. Als kunstenaar lesgeven is voor mij helemaal niet vreemd. Lesgeven is een voortzetting van de natuurlijke neiging van kunstenaars om te communiceren. Kinderen zijn daarbij mijn gereedschap. En terwijl ik ze daarvoor "gebruik", hoop ik dat ze er beter van worden. Dat ze leren.'

De school:

'De school heeft de opdracht kinderen voor te bereiden op de toekomst. De belangrijke basisvaardigheden rekenen en taal zijn daarvoor onontbeerlijk, maar maken van kinderen nog geen sociale en gelukkige burgers. Voor de brede ontwikkeling van kinderen zijn naast cognitieve ook sociaal-emotionele en culturele competenties van belang. Leerlingen gaan op zoek naar hun eigen identiteit en ontdekken dat niet iedereen op dezelfde manier naar de wereld kijkt. Kunsteducatie kan hierbij een belangrijke rol spelen. Gelukkig staat de school er niet alleen voor: we worden ondersteund door de kunstenaar en het museum. Hoe heerlijk is dat!'

Het museum:

'De kennismaking met een kunstwerk is nooit betekenisvol als je er niet een meerduidige ervaring mee hebt: ervaring, emotie, kennis en context vullen elkaar aan. Je moet je kunnen openstellen voor een beeld, voor het onbekende, voor schoonheid en voor gruwel. Dit maakt dat iedere keer dat je naar een kunstwerk kijkt, je je kritische geest scherpt. In de Boijmans Taal- en Rekenlessen wordt deze meerduidige betekenis van een kunstwerk ten volle benut. Kunstwerken worden van verschillende kanten belicht, er wordt geen eenduidige betekenis aan toegekend. Het gaat pas leven wanneer het onderdeel wordt van de les, het gesprek of het onderzoek. De kunstwerken worden gezien.'

Wat wij vanzelfsprekend vinden...

Het intensieve gesprek tussen museum, kunstenaar en school leidde tot een helder en sterk gedeeld beeld van wat een museum moet zijn, wat leren is, wat kunst kan doen en wat taal en rekenen omvatten. Samen vormen zij de vier vanzelfsprekendheden van het Boijmans Taal- en Rekenprogramma.

- 1. Kunst is onderzoek:** kunst maken of beschouwen is een intellectuele bezigheid, technische vaardigheden zijn geen voorwaarde voor een succesvolle kunstles.
- 2. Het proces staat voorop:** er is geen vaststaand eindpunt, de weg ernaartoe is belangrijker.
- 3. Verbindingen maken:** leren gaat over het leggen van verbanden tussen bestaande en nieuwe kennis, tussen werkelijkheid en verbeelding, tussen schijnbare tegenstellingen.
- 4. Er is geen goed of fout:** er zijn verschillende perspectieven, iedereen kijkt op zijn eigen manier naar een kunstwerk, naar zichzelf, naar elkaar en naar de wereld. Alle ideeën zijn even waardevol.



'WIJ ZIJN ONDERZOEKERS!'

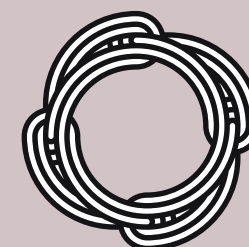
Hoofdstuk

1

NIETS

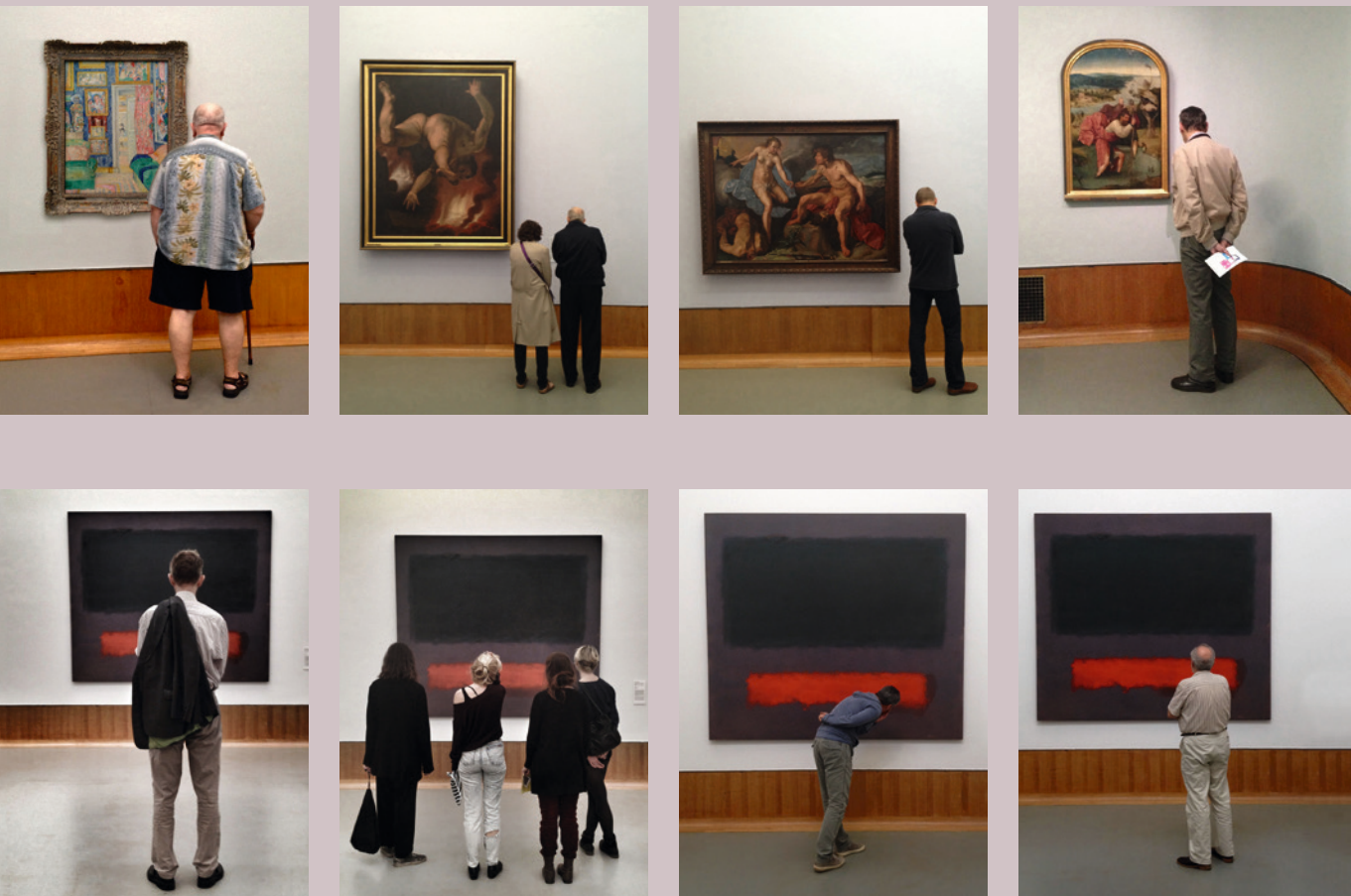
(het onderzoek)

HOE JE MET 'NIETS'
TAAL EN REKENEN KUNT LEREN



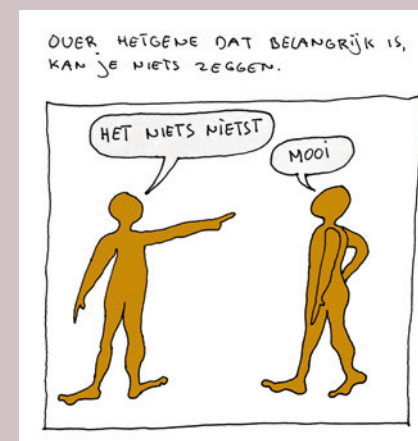
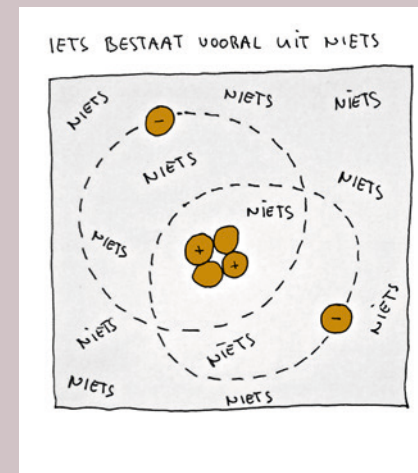
Dit eerste hoofdstuk geeft in beeld een sfeerimpressie van een lesreeks uit het Boijmans Taal- en Rekenprogramma met het schilderij 'Grey, Orange on Maroon, no. 8' als startpunt. Loslaten en ruimte geven aan verwondering van kinderen zijn de sleutel. In het (artistieke) onderzoek van de leerlingen komen taal en rekenen op natuurlijke wijze terug.

1.1 Vooronderzoek van de kunstenaar



Hoe kijken mensen naar kunst in Museum Boijmans Van Beuningen

Wolf Brinkman: 'Mensen die voor het abstracte schilderij van Mark Rothko staan, lijken te worden opgeslokt door de afbeelding. Wat gebeurt er in hun hoofd? Wat denken ze of voelen ze? Maar vooral: er is helemaal niets te zien op dat schilderij – behalve wat kleurvlakken – waarom staan ze daar zo lang te kijken? Die leegte en dat 'niets' is een goed uitgangspunt voor het onderzoek dat we met de leerlingen starten. Het geeft genoeg handvatten om taal- en rekenkundige zaken te onderzoeken.'



1.2 In de klas

In de klas onderzoeken de leerlingen samen met Wolf het schilderij van Mark Rothko. Dit onderzoek is zowel door kleuters als door leerlingen van groep 8 uitgevoerd.



Mark Rothko, *Grey, Orange on Maroon, No. 8, 1960. 2764 (MK)*, Museum Boijmans Van Beuningen, Rotterdam / Foto: Studio Tromp, Rotterdam.

HET MUSEUM: DE SCHILDERIJEN VAN ROTHKO HOREN TOT HET ZOGENOEMDE COLOURFIELD PAINTING. DAARBIJ PROBEERT DE KUNSTENAAR ZO TE WERKEN DAT JE GEEN PENSEELSTREKEN ZIET, EN DRUKKEN DE KLEUREN NIETS ANDERS UIT DAN ZICHZELF. BIJ DE VRIJWEL EGALE KLEURVLAKKEN DIE ZO ONTSTONDEN, BRACHT ROTHKO GEEN SCHERPE GRENS AAN TUSSEN DE KLEUREN, WAARDOOR KLEURVLAKKEN GAAN ZWEVEN EN LIJKEN TE GLOEIEN. ER ZIJN MAAR TWEE SCHILDERIJEN VAN ROTHKO IN NEDERLAND.



'DE DRUPPEL WATER
HEEFT GEEN KLEUR EN VORM,
MAAR HIJ IS WEL
HEEL STERK.'

Wolf: *'Niets, wat is dat?'*

De leerlingen onderzoeken 'niets' door te experimenteren met wit papier, wit potlood en water.

'Je kan het potlood in het water dopen. Als je op een nat stuk gaat tekenen, ontstaan er gaten, en dat is ook 'niets!'





'MET PLAKBAND
ONDERZOEKEN
LEERLINGEN OF ZE
"NIETS" KUNNEN
VANGEN.'



Wolf: 'Hoe groot is het schilderij?'
'De hele klas past erin.'

'DE KINDEREN DURVEN TE ONDERZOEKEN
EN GEBRUIKEN DAARVOOR DE HELE RUIMTE.'





Hoeveel A4'tjes heb je nodig om het schilderij te kunnen maken?



Met vetkrijt maakt de klas het schilderij van Mark Rothko na.
'Meester, ik heb iets ontdekt! Als je eerst oranje doet, dan blauw en dan zwart, dan wordt het helemaal zwart.'

1.3 In het museum



Welk standpunt kies je?



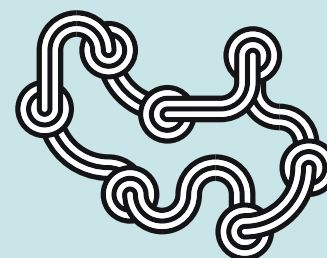
Hoofdstuk



KLODDER

(het proces)

HOE ELKE LES
VOORTBOUWT OP IMPULSEN
VAN DE KINDEREN



Dit hoofdstuk brengt van les tot les in beeld hoe binnen het thema 'Klodder' begrippen als chaos en patroon worden verkend. Hoe is de nieuwsgierigheid van kinderen de grote drijvende kracht achter goede Boijmans Taal- en Rekenlessen?

Wolf Brinkman heeft een aantal lessenseries ontwikkeld rondom een vast thema, zoals 'Niets' en 'Klodder'. Kunstwerken vormen vertrekpunt en inspiratiebron, maar de begrippen staan centraal. De lessenreeksen staan niet vooraf vast, ze ontstaan door toeval en met input van de kinderen. Niet het eindresultaat, maar de weg ernaartoe is de belangrijkste opbrengst van de lessenreeks. Door het proces centraal te stellen, ontstaat bij de kinderen ruimte en motivatie om te onderzoeken en daarbij hun taal- en rekenvaardigheid te oefenen.

De lessen in de klas kennen een aantal vaste ingrediënten:

1. Verhalen:

Een brede context scheppen en dingen met elkaar verbinden die soms niets met elkaar te maken lijken te hebben.

2. Materiaal:

Middel tot het doen van onderzoek, denken met je handen. Leerlingen krijgen alle vrijheid om het materiaal te leren kennen en ermee te experimenteren.

3. Filosoferen:

Begrippen hebben vaak geen vaststaande betekenis; wanneer je vijf mensen vraagt wat het begrip 'ruimte' inhoudt, dan krijg je vijf heel verschillende antwoorden. Het gesprek daarover verdiept de waarde van begrippen die we als vanzelfsprekend zien.

4. Onderzoeken:

Hoofd en handen samen. Het lijkt misschien of leerlingen maar wat aanklooiën, maar eigenlijk worden er allerlei ontdekkingen gedaan die heel wezenlijk zijn voor het werkelijke leren. Het gaat dan om het maken van verbindingen, het beredeneren van uitkomsten, verantwoordelijkheid nemen voor eigen bevindingen en het delen van ervaringen.

5. Verwoorden:

Iedere les wordt afgesloten met een presentatie van enkele leerlingen. Hierbij spelen het verwoorden van ideeën, meningen en ontdekkingen en het stellen van vragen een grote rol.



De kunstenaar:

'In het werk De Mandril van Kokoschka vielen mij de woeste verfstreken op. In een werk van Monet, Lente in Vétheuil, zag ik een kloddertje, dat in het schilderij een meisje weergeeft. Het enorme vakmanschap om aan een, schijnbaar chaotische, klodder kleur zoveel uitdrukking te geven fascineert mij mateloos. De komende lessen wil ik de ambachtelijke kant van de kinderen gaan kietelen. Er valt te rekenen aan een klodder en er valt ook genoeg over te praten en onderzoeken.'

De leerkracht:

'Het gaat heel erg om het proces. Het doel, het afvinken, moet een beetje losgelaten worden. Het gaat niet om het eindproduct, maar om de weg ernaartoe. Hoe spannend is het om niet te weten waar je op uitkomt? Niet iedere leerkracht kan dat, denk ik, op de pabo heb ik dat bijvoorbeeld niet geleerd.'

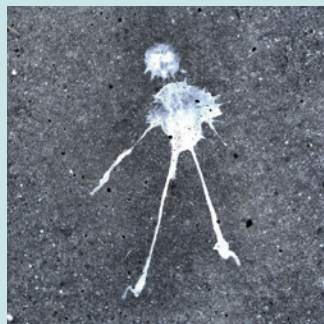
Het museum:

Een museumdocent die een groep rondleidt in het museum geeft vorm aan de ontdekkingstocht van de kinderen. Niet zijn of haar kunsthistorische kennis, maar de verwondering en nieuwsgierigheid van de kinderen zijn het beste startpunt voor een mooi museumbezoek.'

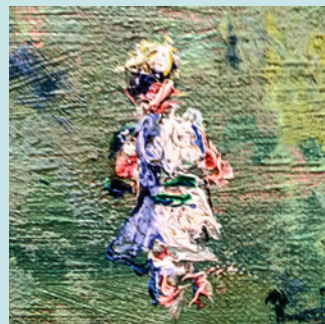
Vooronderzoek van de kunstenaar



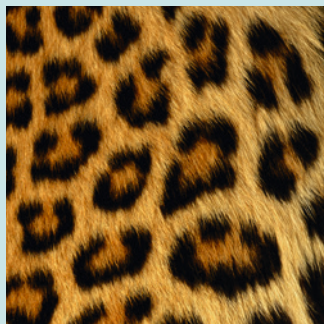
Sommige klodders maak je met kladderen en vouwen.



Sommige dierenflatsen zijn klodders, maar niet allemaal...



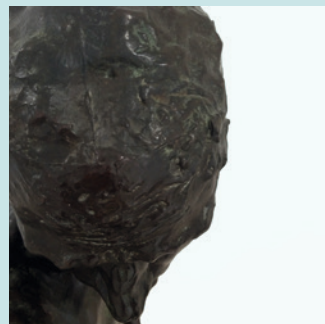
Veel klodders kosten niets, maar sommige zijn onbetaalbaar.



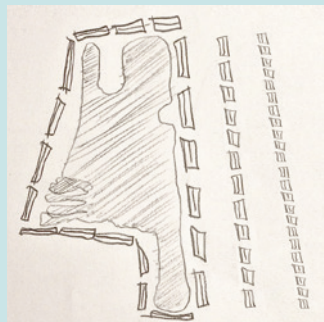
Sommige klodders camoufleren als ze samenwerken.



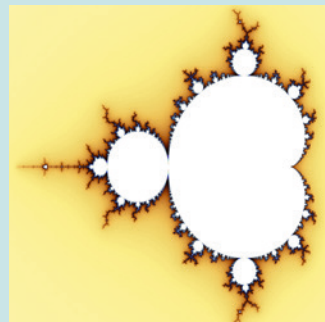
Bij veel klodders mag je je fantasie de vrije loop laten, bij sommige is dat lastig. Vooral als je de maker kent.



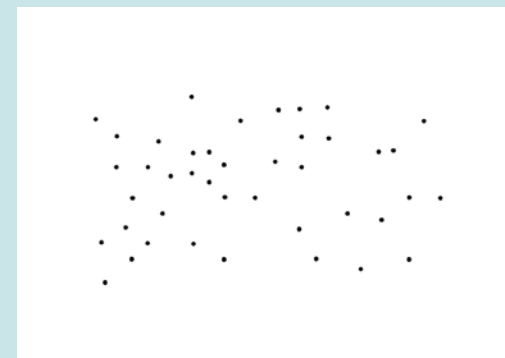
Als je platte klodders buigt en duwt, kan je ruimtelijke vormen maken.



Je kan de omtrek van een klodder meten. Hoe fijner je meetinstrument, hoe groter de klodder wordt.



Sommige klodders maak je door heel hard te rekenen.



Van een chaotische wolk stippen maak je een klodder door die stippen met een doorlopende lijn te verbinden. Uit dezelfde wolk stippen kun je heel veel verschillende klodders maken.

